

Sömürü Düzeninde Çocuk Olmak

Yasemin Soydan

İstisna Halinin Kural
Haline Gelmesi: Kürt
Çocukların Yaşamında
Kalıcılaşan OHAL

Beritan Güneş

Bayram'dan Bayram'a
Çocuklar...

Hülya Çapar Duran

MESEM'ler Üzerine
Bazı Meseleler

Nimet Acar

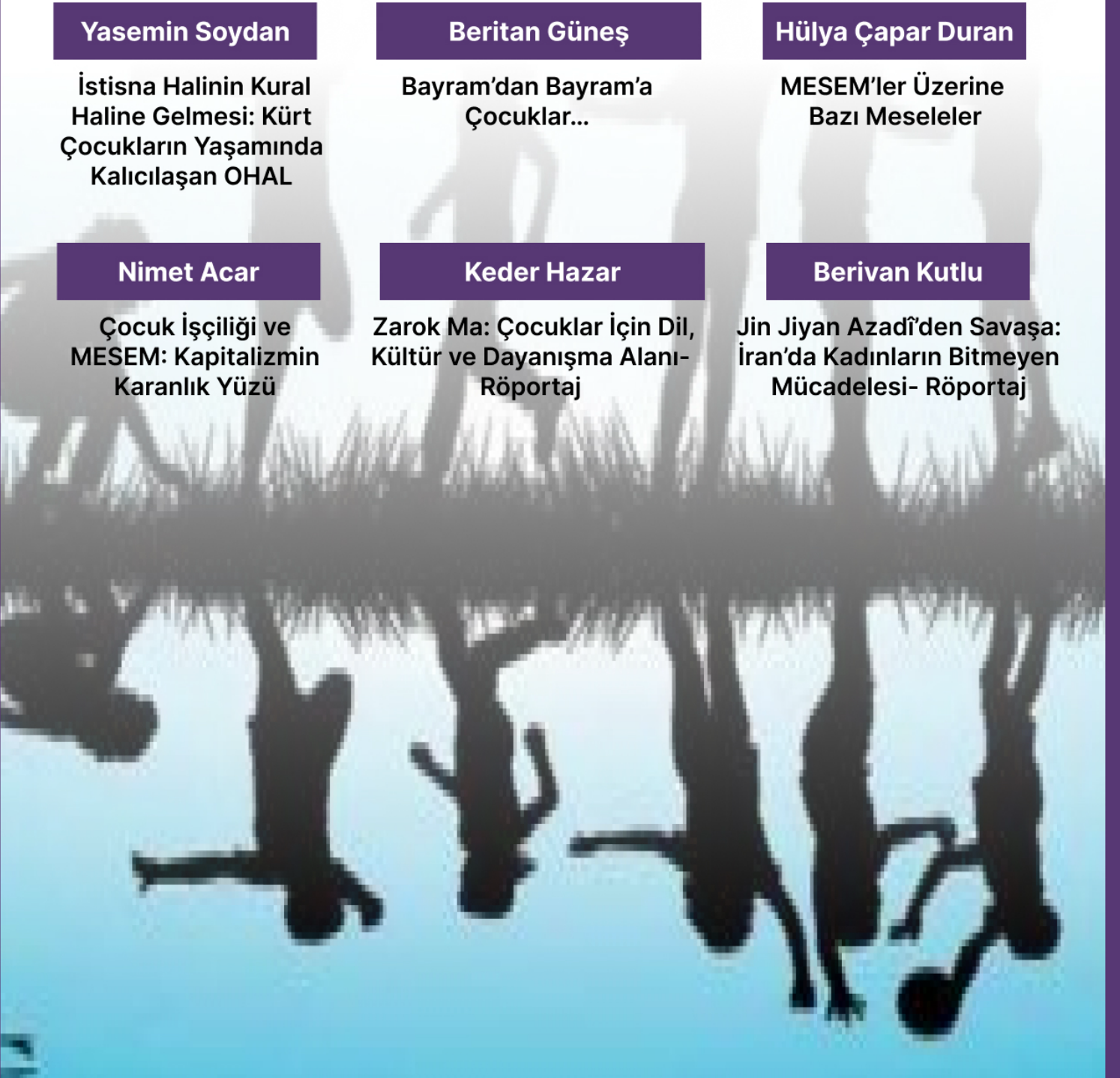
Çocuk İşçiliği ve
MESEM: Kapitalizmin
Karanlık Yüzü

Keder Hazar

Zarok Ma: Çocuklar İçin Dil,
Kültür ve Dayanışma Alanı-
Röportaj

Berivan Kutlu

Jin Jiyan Azadî'den Savaşa:
İran'da Kadınların Bitmeyen
Mücadelesi- Röportaj

İÇİNDEKİLER

- 1** **İstisna Halinin Kural Haline Gelmesi: Kürt Çocuklarının Yaşamında Kalıcılaşan OHAL**
Yasemin Soydan
- 7** **Bayram'dan Bayram'a Çocuklar...**
Beritan Güneş
- 11** **MESEM'ler Üzerine Bazı Meseleler**
Hülya Çapar Duran
- 16** **Çocuk İşçiliği ve MESEM: Kapitalizmin Karanlık Yüzü**
Nimet Acar
- 19** **Zarok Ma: Çocuklar İçin Dil, Kültür ve Dayanışma Alanı**
Jin Dergi Ekibi (Röportaj)
- 23** **Jin Jiyan Azadî'den Savaşa: İran'da Kadınların Bitmeyen Mücadelesi**
Berivan Kutlu (Röportaj)

İstisna Halinin Kural Haline Gelmesi: Kürt Çocuklarının Yaşamında Kalıcılaşan OHAL

Yasemin Soydan-19 Nisan 2026

Çatışmasız bir ortamda yaşama hakkına sahip olan çocukların, Kürt illerinde hak ve özgürlüklere erişim açısından ciddi sınırlamalarla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Bu durum, çocukların gündelik yaşamında derin ve kalıcı etkiler yaratmakta; travmatik bir çocukluk yaşamalarına neden olmaktadır. Çatışma ortamının süreklilik kazanması ise, bu etkilerin yalnızca bireysel düzeyde kalmayıp kuşaklar boyunca aktarılma riskini artırmaktadır

Türkiye’de 1923’ten günümüze uzanan süreçte, olağanüstü yönetim uygulamaları kesintisiz olarak hayatımıza dahil olmuştur. Bu dönemlerde hayata geçirilen güvenlik politikalarının etkileri, OHAL’in ya da sıkıyönetimin resmen sona ermesinden sonra da hissedilmeye devam etmiştir.

1923 ile 1987 yılları arasında çeşitli dönemlere yayılan toplam 26 yıllık bir sıkıyönetim pratiği görülürken, 1987-2002 arasında bu kez yaklaşık 15 yıl süren bir OHAL rejimi yürürlükte kalmıştır. 2016-2018 döneminde de 2 yıl OHAL rejimi olmak üzere Türkiye’de toplamda 43 yıl olağanüstü yönetim usulleri uygulanmıştır.^[1]

Yine Türkiye’de 16 Ağustos 2015 tarihinde başlayan sokağa çıkma yasakları ile Kürt şehirlerinde yaşanan yoğun çatışma süreci de her ne kadar resmi bir OHAL ilanı olmasa da Türkiye tarihinde özel bir dönemi kapsamaktadır. Bu süreçte özellikle şehir merkezlerinde yaşanan çatışmalar ve sokağa çıkma yasaklarıyla şekillenen bir başka gayri resmi olağanüstü yönetim süreci deneyimlenmiştir.

OHAL'i en basit haliyle anlamak için şuradan başlamak gerekir: Hukuka göre OHAL, savaş ya da ülkenin varlığını tehdit eden büyük bir tehlike durumunda, devletin belirli bir süre için temel hak ve özgürlükleri kısmen askıya alabilmesine imkân tanıyan bir yönetim biçimidir.

Ancak pratikte, özellikle Kürt şehirlerinde OHAL yalnızca geçici bir önlem olarak kalmamış, zamanla gündelik hayatın bir parçası haline gelmiştir. 1987-2002 yılları arasında uygulanan OHAL, ilk etapta “Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği'nin kurulmasıyla başlamıştır. Bir kararnameyle Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Hakkâri, Mardin, Siirt, Tunceli ve Van bu valiliğe bağlamış; Adıyaman, Bitlis ve Muş ise çevre (mücvir) iller olarak tanımlanmıştır. Batman ve Şırnak'ın il statüsü kazanmasıyla birlikte, 1990'a gelindiğinde bu yapının kapsadığı il sayısı 13'e çıkmıştır.^[2]

Bu sistemle birlikte bölgede alışılmış idari düzenin dışına çıkan bir yönetim modeli oluşturulmuştur. Bölge valilerine oldukça geniş yetkiler verilmiş ve bu durum, klasik valilik yapısının sınırlarını büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır.

Başlangıçta Kürt şehirlerinde daha çok kırsal alanlarda uygulanan politikalar, 1990'lı yıllarda çok daha sert ve yaygın sonuçlar doğurmuştur. Özellikle bu dönemde köy boşaltmaları ve zorunlu göçler yoğunlaşmış; pek çok yerleşim yeri terk edilmek zorunda bırakılmıştır. Aynı yıllarda zorla kaybedilmeler ve faili meçhul cinayetler nedeniyle binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Devlet politikaları çerçevesinde gerçekleşen zorla yerinden edilme sürecinde ise, tahminen 1,5 ila 3 milyon arasında Kürt sivil yaşadığı yerleri bırakıp kent merkezlerine göç etmek zorunda kalmıştır.^[3]

2006-2009 yılları arasında, güvenlik politikalarının ağırlık merkezi kademeli olarak şehirlere kaymıştı. Bu dönemde toplumsal gösterilere yönelik müdahaleler belirgin şekilde artmış ve daha sert hale gelmiştir. Önceden daha çok kırsalda uygulanan güvenlik yaklaşımı, bu kez kent merkezlerinde, özellikle protesto ve gösterilere müdahale aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Bu çizginin devamında, 2015 yılları ile başlayan sokağa çıkma yasakları süreci ise çok daha ağır sonuçlar doğurmuştur. Bu dönemde şehir içlerinde ağır silahların kullanılması, özel yetkili güvenlik güçlerinin yoğun biçimde devreye girmesi ve zırhlı araçların yaygın şekilde sevk edilmesi gibi uygulamalar bölgesel olağanüstü hal rejiminin gittikçe ağırlaştırılmasına ve Kürt şehirlerine yerleştirilmesine zemin hazırlamıştır. Bunun

sonucunda, önce kırsalda başlayan olağanüstü güvenlik politikalarının zamanla şehir merkezlerinde de derinleştiği bir dönem yaşanmıştır.

Sokağa çıkma yasakları nedeniyle, 2014 nüfus sayımına göre sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı ilçelerde yaşadığı bilinen en az 1 milyon 642 bin kişinin en temel yaşam ve sağlık hakları ihlal edilmiştir. Sağlık Bakanlığı'nın 27 Şubat 2016 tarihli açıklamasına göre, en az 355 bin kişi yaşadıkları il ve ilçeleri terk etmek zorunda kalarak zorunlu göçe maruz bırakılmıştır.^[4]

2015-2016 yılları arasında yaşanan yoğun çatışmalı süreç, kent yaşamında derin ve kalıcı değişimlere yol açmıştır. Bu dönemin ardından birçok şehirde gündelik hayat eski haline dönemeyecek ölçüde dönüşmüştür. Kürt şehirlerinin önemli bir kısmı büyük ölçüde yıkılmış ve yeniden inşa edilmiştir. Bu süreçte yerinden edilen milyonlarca insan önceki yaşam alanlarına geri dönememiştir. Yaşanan hak ihlallerinin ardından kent merkezlerinde hem fiziksel hem de sosyal anlamda belirgin bir kopuş oluşmuştur. Şehir içi düzen, güvenlik politikaları ve idari işleyiş köklü biçimde değişmiştir.

Çatışmaların ardından, Kürt şehirlerinde çok sayıda yeni karakol, kalekol, polis kontrol noktası ve Özel Harekat birimi kurulmuştur. Emniyet teşkilatıyla birlikte Özel Harekat personeli şehir içi güvenliğe dahil edilmiştir. Bu durum, ağır silahların ve zırhlı araçların kent merkezlerinde daha görünür ve sürekli hale gelmesine neden olmuş; böylece güvenlik odaklı yeni bir şehir düzeni ortaya çıkmıştır.

Bunun sonucunda, Türkiye'de diğer illerde Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yapılması gereken bir işlemin icrası için kolluk, zırhlı araçlar ve ağır nitelikte silahlar kullanmazken; Kürt illerinde gerekli herhangi bir işlemin icrası Özel Harekat Timleri tarafından zırhlı araçlar ve ağır nitelikte silahlar günlük rutinin bir parçası haline gelmiştir.

Tüm bu güvenlik politikaları, hukuki düzenlemeler ve sahadaki uygulamalar bir araya geldiğinde, 2000'lerin başında kalan OHAL'in yalnızca geçici bir yönetim biçimi olarak kalmadığı görülmektedir. Aksine, özellikle kent merkezlerinde zamanla kendi meşruiyet zeminini üreten ve kalıcılaşan bir yapıya dönüştüğü söylenebilir.

Bugün gelineen noktada, OHAL dönemine özgü güvenlik anlayışının etkileri doğrudan gündelik yaşamın içine yerleşmiş durumdadır. Bu yaklaşım, yaşam alanlarının içinde, sosyal hayatla iç içe geçmiş bir biçimde varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

OHAL, aslında istisnai ve geçici bir yönetim biçimi olarak tanımlansa da, Kürt şehirlerinin sürekli “tehlike barındıran yerler” olarak sunulması, bu durumun zamanla olağanmış gibi algılanmasına yol açmıştır. Oysa yönetim tarzı ve asayiş uygulamalarının Türkiye’nin diğer şehirlerinden belirgin biçimde farklı olması, ortada sıradan değil, aksine olağan dışı bir işleyiş olduğunu açıkça gösterir. Resmî olarak OHAL’in sona erdiği ifade edilse de, pratikte yerleşik bir “fiili OHAL” düzeninin varlığı gündelik yaşamın pek çok alanında hissedilmektedir.

Bu durum, istisna halinin kalıcılaştığı; sosyal yaşam ile sert güvenlik politikalarının iç içe geçtiği bir tablo yaratmıştır. Güvenlik güçleriyle sivillerin gündelik hayatta bu denli yakın ve sürekli temas halinde olması, yaşam alanlarının yoğun güvenlik unsurlarıyla çevrelenmesi Kürt çocuklarının yaşamlarını bütünüyle etkilemektedir.

Resmî makamların zaman zaman dile getirdiği “sivillerin zarar görmediği” yönündeki açıklamalara karşın, 2000-2020 yılları arasında kayıtlara yansıyan verilere göre en az 385 çocuğun hayatını kaybettiği, 850’den fazlasının ise yaralandığı görülmektedir.^[5] Bunun yanı sıra, çocukların psikolojik gelişimi ve büyüme süreçleri de bu koşullardan doğrudan etkilenmektedir.

Çatışmasız bir ortamda yaşama hakkına sahip olan çocukların, Kürt illerinde hak ve özgürlüklere erişim açısından ciddi sınırlamalarla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Bu durum, çocukların gündelik yaşamında derin ve kalıcı etkiler yaratmakta; travmatik bir çocukluk yaşamalarına neden olmaktadır. Çatışma ortamının süreklilik kazanması ise, bu etkilerin yalnızca bireysel düzeyde kalmayıp kuşaklar boyunca aktarılma riskini artırmaktadır.

Bu nedenle çocuklar, hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmadığı, yönetimle sürekli bir güvensizlik ilişkisinin üretildiği ve ihlallerin kural haline geldiği bir sistem içinde büyümek zorunda bırakılmaktadır. Nitekim çatışma süreci ve güvenlik eksenli uygulamaların, çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal iyi oluşunu etkileyebilecek bir “tecrit” alanı ürettiğini; yani yaşam alanlarının tamamının güvenlik eksenli daraltıldığını, hak ve özgürlüklerin sürekli bir sınırlamaya sokulduğunu görebiliyoruz. Bu çerçevede, Kürt illerinde büyüyen çocukların yalnızca çatışma süreçlerine tanıklık etmekle kalmadığı; aynı zamanda toplumsal ve bireysel düzeyde dışlanma ve izolasyon risklerinin arttığı bir ortamda yetiştiği görülmektedir.

Bu tecridin etkileri yalnızca mekânsal sınırlamalarla sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda sosyal hayata katılımın zayıflaması, temel haklara erişimin zorlaşması ve geleceğe dair beklentilerin daralması gibi daha geniş sonuçlar da doğurmaktadır. Bu nedenle söz konusu durum, çocukların sosyal ilişkilerini, güvenlik algılarını ve uzun vadeli gelişimlerini doğrudan etkileyen bir zemin olarak değerlendirilebilir.

Bu çerçevede bakıldığında, çocuk haklarına ilişkin temel metinlerde vurgulanan barış, sevgi ve hoşgörü ortamının Kürt çocukları açısından yeterince karşılık bulmadığı görülmektedir. Esasında içinde bulunduğumuz **Barış ve Demokratik Toplum Süreci** içinde hala bu konuların tam olarak aydınlatılmadığı, temel bir yüzleşmenin yapılmadığını görmekteyiz. Resmi olarak yansıtılan tarihsel sürecin gerçek ile örtüşmediğini, demokrasi ve barış anlayışının bundan etkilendiğini görmekteyiz. Dolayısıyla yaşanan ve resmîyette gösterilenin şeffaflaşması ve birbiri ile örtüşmesi şu an için toplum olarak en ihtiyaç duyduğumuz şey olmaktadır. Kürt çocukların yaşamında çözülmez bir sorun haline gelen “OHAL rejiminin” aslında kalıcılaştığını ve yaşam alanlarımızın en ince noktasına kadar yerleştirildiğini, sürekli bir güvensizlik ve olağan dışı hukuk-yönetim sistemi inşa ettiğini okuyabilmenin öncelikli olarak ele alınması gerektiğini düşünmekteyim.

Çocukların özgürlük, güven ve barış duygusu içinde büyüyemediği bir ortam, daha hayatın başlangıcında onları görünmez sınırlarla çevreleyen bir yapıya işaret etmektedir. Bu nedenle, çocukların maruz kaldığı bu çok katmanlı ihlaller karşısında sessiz kalmamak, hak temelli bir yaklaşımı ısrarla savunmak hepimizin sorumluluğudur. Özellikle Kürt çocukların deneyimlediği ağır güvenlik politikalarının, yalnızca bugünü değil, geleceği de şekillendirdiğini görmek gerekir. Çocukların özgürce oyun oynayabildiği, kendilerini ifade edebildiği ve korkudan uzak büyüebildiği bir yaşamın tesisi; ancak geçmişle yüzleşme, şeffaflık ve adaletin gerçek anlamda işletilmesiyle mümkün olacaktır.

Bugün ihtiyaç duyulan şey, çocukların üstün yararını merkeze alan, hak ve özgürlükleri güvence altına alan yeni bir hukuk ve özgürlükçü bir toplumsal yapı inşasıdır. Bu doğrultuda, başta hukukçular olmak üzere tüm kesimlerin sorumluluk alması; çocukların, sivil toplumun ve hak mücadelesi yürüten kesimlerin sesine kulak verilmesi zorunludur. Ancak bu şekilde, kalıcı bir barışın ve gerçek bir demokrasinin inşası mümkün olabilir.

Son Not:

^[1] Bkz. İnsan Hakları Derneği OHAL KHK'ları ve İnsan Hakları Mücadelesine Etkileri.

^[2] Muhammed BEHÇET, Olağanüstü Hal Uygulaması ve Teorik Temelleri

^[3] Adnan Çelik, '1990'lı Yılların Olağanüstü Hâl Rejimi ve Savaş: Kürdistan Yerellerinde Şiddet ve Direniş,' Toplum ve Kuram, Sayı 9, Bahar 2014, s. 111.

^[4] Bkz. TİHV Dokümantasyon Merkezi, '16 Ağustos 2015 – 20 Nisan 2016 Tarihleri Arasında Sokağa Çıkma Yasakları ve Yaşamını Yitiren Siviller.'

^[5] Öldürölmeselerdi Arkadaşlarımız Olacaklardı: Kürt İllerindeki Çocuklara Yönelik Yaşam Hakkı İhlalleri

Bayram'dan Bayram'a Çocuklar...

Beritan Güneş-19 Nisan 2026

Takvimi yüzyıl sonrasına, yani bugünlere çevirdiğimizde de çocukların çok boyutlu sorunlarla karşı karşıya kaldığını görmekteyiz. Anadilinde eğitime erişememekten sermaye birikiminin çocuk emeği üzerinde yükselmesine; derinleşen ekonomik krizin etkisiyle artan çocuk yoksulluğundan cezasızlık politikalarıyla katlanan çocuklara karşı işlenen suçlara; ihmalden istismara kadar çocuklar topyekun bir kuşatma ve saldırı altındadır

Türkiye, 106 yıldır çocuklara bir bayram “armağan” eden ilk ve tek ülke olmakla övünüyor. Fakat erken cumhuriyet döneminden itibaren devlet eliyle çocuklara karşı işlenen suçları; Meclisten çıkarılan yasalarla gasp edilen anadilinde eğitim hakkını, Meclis eliyle Evrensel Çocuk Hakları Sözleşmesine konulan şerhleri ve çocuk sorunlarının katlandığını düşündüğümüzde, bunun bir “boş gösteren” niteliğinde olduğu aşıkardır.

Ülkenin meclisinin kuruluşunun çocuklara atfedenler sanıyoruz ki bu ilanı 100 yıla yetecek bir adım olarak görmüş olacak ki bayramdan bayrama akla gelen çocukların bir daha adresini dahi soran olmamış. Fakat Meclisin açılışının 106. yılında açıkça ilan edelim; her gün katlanan çocuk sorunları, çocuk katliamları, istismarları, çocuk yoksulluğu karşısında kimse “Meclis ilanını çocuklara atfediyoruz” diyerek bu işten sıyrılacak lükse sahip değildir!

Tarihsel süreklilikleri göz ardı ederek veyahut da tarihi tahrif ederek bugünü değerlendirmenin eksik kalacağı bilinciyle öncelikle “23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nı” ikiye bölmekle işe başlayabiliriz ve çok kısaca “ulusal egemenliğe” odaklanabiliriz. Modernizm ile varlığı “keşfedilen” ulusal egemenlik kavramının, çok kimlikli Anadolu, Mezopotamya ve Trakya’yı kapsayan coğrafyada, teklikten müteşekkil bir kimlik inşası yolunda “kullanıldığını” ve bugün yaygın kullanım olan “halk egemenliğini” çağrıştırmaya ihtimalinden dahi uzak olduğunu belirtmek gerekir.

Halk egemenliği kavramının, karar alma ve uygulama yönlü politik yetkinin herhangi bir azınlıktan ziyade halkta olduğunu yani demokratik bir ilke olduğunu hesaba kattığımızda, yine erken cumhuriyetten itibaren farklı şekillerde anılan ancak 12 Eylül sonrası, bugünkü ismine kavuşan “23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramının” “bir kurgu olarak halk egemenliğini refere etmediği, güncel demokrasi buhranı da göz önünde bulundurulduğunda bir vakiadır. Zira, onlarca yıldır yaşamın her alanında yerleşik kılınmaya çalışılan, yer yer de başarılı olunan, tekçilikten mülhem anti-demokratik uygulamalar, en çok da çocukluk alanında yansımasını bulmaktadır.

Ulusal egemenlik bayramı, Büyük Millet Meclisinin açılış günü sebebiyle kutlanmasına tezat şekilde gerçekte, bu topraklardaki “ayrık otların temizlenmesinin” veyahut da temizlenme iradesinin kutlaması anlamını da taşımaktadır. Nasıl ki bu topraklarda ulus icat/inşa süreci, tüm farklılıkları tek bir potada eritmeyi kendisine düstur edinmiş ve yüz yıldır tüm pratikleri bunu sağlamak üzere kurgulandıysa; ulusun taşıyıcıları, geleceğin makbul yurttaşları olarak çocuklar da bu kurgunun parçası kılınmış, hatta temel hedefi olagelmıştır.

Arap, Çerkes, Ermeni, Kürt, Laz, Pomak, Süryani ve daha nice etnisiteye mensup çocuk, tıpkı yetişkinlerin “ulusun” içine kimlikleriyle girişlerine yasak konulması gibi, eşit yurttaşlık haklarından faydalanamamışlardır. Bununla paralel şekilde çocuklar, çoğunluğun “kurallarına” göre dizayn edilme yolunda, devletin ideolojik aygıtlarının tamamının istisnasız mağduru olmuştur. Bunun ilk sırasında, varlığın reddi ve varoluşun tahrip edilmesi olarak çocukların anadilinde eğitime erişememesi gelmektedir elbette. Kürt çocuklar başta olmak üzere anadili Türkçe olmayan çocukların kimlikleriyle varoluşlarının önündeki en büyük engel olan bu sorun, yüz yıldır müthiş bir istikrarla sürdürülmektedir.

Takvimi yüzyıl sonrasına, yani bugünlere çevirdiğimizde de çocukların çok boyutlu sorunlarla karşı karşıya kaldığını görmekteyiz. Anadilinde eğitime erişememekten sermaye birikiminin çocuk emeği üzerinde yükselmesine; derinleşen ekonomik krizin etkisiyle artan çocuk yoksulluğundan cezasızlık politikalarıyla katlanan çocuklara karşı işlenen suçlara; ihmalden istismara kadar çocuklar topyekun bir kuşatma ve saldırı altındadır.

Bu sorunların tamamını, yazının odağı gereği burada açmak mümkün olmadığı için, Meclisin açılışını çocuklara atfeden bir ülkede meclisin çocuk sorunlarını bütünlüklü bir şekilde ele almaktan uzak olduğunu belirtmek gerekmektedir. Mecliste yer alan siyasi partilerin kahir ekseriyetinin çocuklar için çocuklarla birlikte eşit, özgür ve demokratik bir yaşam idealine sahip olmadıklarını unutmaksızın bir nevi “şekil şartını” yerine getirmek için yapılan çalışmalara değinmekte fayda var.

Şekil şartı dememizin sebebi; iktidarın çocuklar mevzubahis olduğunda, sadece toplumda infial yaratan vakalarda “sorumluluk” sahibi olduğunu hatırlaması ve bunun sonucunda Mecliste dönemsel, tematik çalışmalar/komisyonlar oluşturulsa da meselelere bütünsel yaklaşımın olmaması sebebiyledir. Somutlaştırmak gerekirse Meclis’te çocuklarla ilişkili sürekli tek Komisyonun, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu’na bağlı Çocuk Hakları Alt Komisyonu olması, bunun yanı sıra çocuklara dair müstakil bir bakanlığın olmayışı çocuk politikalarını parçalı hale getirmektedir. Bir çocuğun karşılaştığı bir sorunda Milli Eğitim Bakanlığından Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına; Adalet Bakanlığından Gençlik ve Spor Bakanlığına kadar çok sayıda bakanlığın ve kurumun sorumluluk alanlarının kesişmesi, çocukların yaşadıkları sorunların çözümsüzlüğünü; çocuk meselesinin bürokrasi koridorlarına sıkışmasını getirmektedir.

Yalnız yukarıda açıklamaya çalıştıklarımız ve çocuklara atfedilmesine rağmen Mecliste çocuklara dair çalışmaları son derece yetersiz olmasının sebebi, bir kurumsal koordinasyon sorunu olmanın ötesindedir. Sorunun özü, ulus-devlet ve ulusun taşıyıcıları kılınmak istenen çocukluk fikrindedir. İktidar ve muhalefet arasındaki ufak nüansları göz ardı edersek, Meclisin çoğunluğu nazarında çocuklar, eğitim başta olmak üzere “şekillendirilebilecek” birer nesne olarak görülmekte, çocukların kendi yaşamlarının aktif birer öznesi olma halleri yok sayılmaktadır.

Halbuki çocukların yarınların özneleri olarak gören bu anlayışın karşısında, DEM Parti Çocuk Komisyonu olarak, bizler çocukların bugünün ve yarının toplumsal özneleri olarak görülmesi gerektiğini düşünüyor; tüm çalışmalarımızı “çocuklarla birlikte ve çocuklar için özgür bir yaşam” şiarıyla yürütmeye azami özen gösteriyoruz.

İsmiyle müsemma olmayan veyahut da adı başka kendi başka olan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramının, halklar ve çocuklar bayramı kılmanın yolu, çocukların özneliği ile halkların varlığının kabulü ve özgürlüğünün yolundaki tüm zincirlerin parçalanmasından geçmektedir. Bu yolun güncel adı ise Barış ve Demokratik Toplum çağrısıdır!

Ve son söz yaşamını yitirmiş tüm çocuklara, Meraş’a, Sêwereg’e, Dersim’in kayıp çocuklarına, Narin’e, Uğur’a, Ceylan’a ve Cemile’ye ...

MESEM'ler Üzerine Bazı Meseleler

Hülya Çapar Duran-19 Nisan 2026

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisinin verilerine göre, 2025 yılında en az 94 çocuk, güvencesiz çalışma koşulları altında hayatını kaybederken, en az 17 çocuk MESEM programı kapsamında yaşamını yitirmiştir

Zordur elbet yaşamak, ağzınızda gümüş kaşıkla doğmadınızsa şayet. Ve zordur anlamak, yaşama dair belirlenen kuralların hep kâğıt üzerinde yazılı olduğunu görüp de erişemiyor olmak! Örneğin “eğitim hakkı” anayasal bir haktır ancak toplumun neredeyse yarısı bu haktan mahrumdur. Sözleşmeler, anlaşmalar, kanun “çocuğun üstün yararı” der durur, lakin o “üstün yarar” sadece bir klişeden ibarettir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin ilk maddesinde “**onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.**” yazar ancak çoğu çocuk, 18 yaşından epey önce yetişkin olmuştur artık. Tüm bu yazılı belgeler sadece bir yasak savma mekanizması olmanın dışında bir anlam taşımaz, çocukluğu sokaklarda, fabrikalarda, yoksul evlerin açlık kokan duvarlarında geçenler için.

Kapitalist dünyanın en acımasız dönemine doğan şimdiki çocuklar için ise “çocukluk” sadece masaldan ibaret bir tanım değil de nedir? Ekranların, fabrikaların, teknolojinin gelişen her adımının çocukların hem çocukluğunu hem de boğazındaki lokmayı çaldığını herkes bilir, lakin herkes susar. Sistemin çökmesine kimsenin tahammülü yoktur: mesela sermayenin, mesela fabrikaların, mesela piyasaların... Bu acımasız çarklar işçileştirilen çocukları doğurdu ve o çarklar bu çocukları birer birer öldürüyor; hem fiziken hem ruhen.

Gelelim mevzuya: Türkiye’de çok sayıda çocuğun çeşitli vesilelerle eğitim alanı dışına itildiği biliniyor. Tüm dünyanın düzenini değiştiren pandemi ve elbette süregiden savaşlar, her gün daha fazla çocuğun eğitim dışına itilmesinin en önemli müsebbipleri olarak duruyor karşımızda. Ülkelerinden göçe zorlanan milyonlarca çocuk, dağıldıkları dünyanın dört bir yanında ucuz iş gücünün önemli bir parçası durumunda. Güvencesiz koşullarda çalışan milyonlarca çocuk, ölümle burun buruna olduğu halde çalışmak zorunda. Ülkeler, daha doğrusu sistem ise bu durumu sonlandırmanın değil, devamını sağlayacak yöntemleri geliştirmenin peşinde. Son 13 yılda 836’dan daha fazla çocuğun işyerlerinde yaşamını yitirmiş olduğu kayıtlara geçmiştir. Bu ölümler bizlerin bağrını yakıyor ama sermaye ya da daha doğru bir tabirle sistem, birer fire gözü ile bakıyor. Sömürü düzenin devamı, “iş”in devamı olarak görüldüğü için, sönen yüzlerce hayatın onlar açısından bir önemi yok. Mühim olan üretim, mühim olan tüketim, mühim olan insanlık değerlerinin vahşice yok edilmesi.

Türkiye’de çocuk emeğinin sömürülmesi meselesi, adına MESEM denilen ve “eğitim süreci” ile ilişkilendirilerek “masum” hatta “gerekli” gösterilen bir sistem aracılığı ile yönetilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan Mesleki Eğitim Merkezleri (MESEM) ortaöğretim kademesinde bulunan meslek okulları olup 9 Aralık 2016’de Resmi Gazete’de Yayımlanan kararla kurulmuştur. Çıraklık eğitimi, örgün ve zorunlu eğitim kapsamına alınarak *“Çırak öğrencilerin ahilik kültüründen gelen usta çırak ilişkisiyle mesleklerini işbaşında öğrenmeleri”*nin amaçlandığı ifade edilmiştir. MEB bu bağlamda çırak öğrencilere asgari ücretin yüzde 30’u, kalfa öğrencilere ise asgari ücretin yüzde 50’si oranında ödeme yapmaktadır. Ancak bu ödemelerin yapılıp yapılmadığı, gereken usullerde gerçekleşip gerçekleşmediğine dair elimizde net bir veri olmamakla birlikte, çocuğu çocuğun anlatımı ücretlerinde de aksamalar olduğu yönünde.

Kuşkusuz mesleki eğitim, nitelikli iş gücünün yetiştirilmesi ve istihdamın artırılması önemlidir. Ancak bu yönlü çalışmanın bir çıktısı olarak izah edilen MESEM’ler; nitelikli iş gücünün yetiştirilmesi yerine çocuk emeğinin sömürüsü olanak sağlayan kurumlar olarak varlığını sürdürmektedir.

Her ne kadar çocukların eğitime devamı öngörülmüş gibi gözükse de çocuklar eğitim merkezleri yerine fabrikalarda çalışmaktadır. Eğitim merkezlerinde, eğitim için gerekli olan modern donanım ve materyaller bulunmamaktadır. Mesleki eğitim veren öğretmenlerin sayısının yetersiz olması ve mevcut öğretmenlerin sürekli mesleki gelişim olanaklarından yeterince faydalanamaması, eğitimi kalitesizleştirmektedir. Yani esasen eğitim konusuna ayrılmış bir bütçe olmaması ve bu sistemin salt fabrikada çocukların işçi

statüsünde çalıştırılması odaklı oluşu ciddi bir sorun alanıdır ve iddia edildiği gibi nitelikli iş gücü ve istihdam gibi bir amaç söz konusu değildir.

Son yıllarda çok sayıda iş cinayeti meydana gelmesi üzerine Milli Eğitim Bakanlığı, 81 ilin valiliğine gönderdiği 2024/36 sayılı genelge ile verdiği, okullarda ve işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin artırılması, işyerlerinin beceri eğitimi için öğrenciye uygun olup olmadığının tespiti ile gerekli kriterleri taşımayan işyerlerine öğrenci gönderilmemesi yönündeki talimatın yeterli olmadığı son yıllarda yaşanan iş cinayetleri ile netlik kazanmıştır. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisinin verilerine göre, 2025 yılında en az 94 çocuk, güvencesiz çalışma koşulları altında hayatını kaybederken, en az 17 çocuk MESEM programı kapsamında yaşamını yitirmiştir

17 yaşındaki İnşaat İşçisi Alperen Enes Ural, 17 yaşındaki İnşaat İşçisi Murat Can Eryılmaz, 15 yaşındaki Mobilya İşçisi Erol Can Yavuz, 15 yaşındaki inşaat işçisi Sedat Kurt, 16 yaşındaki Yakup Güneş, 14 yaşındaki Metal İşçisi Arda Tonbul, 17 yaşındaki Ömer Çakar, 16 yaşındaki Zekai Dikici ve 17 yaşındaki Ulaş Dumlu MESEM çalışmaları nedeniyle yaşamlarını yitirmiştir. Salt bu veriler, MESEM adı altındaki projenin, aslında sermayedarlar için ucuz işgücü olanağı yaratılması için oluşturulduğunun açık izahıdır. Sadece iş cinayetleri değil, çocukların her türlü istismarına da zemin hazırlayan bir projedir MESEM. Bu program kapsamında bir fırında çalıştırılan çocuğun, işyeri sahibi İsmail Çelik'in tecavüzüne maruz kaldığı haberleri de kamuoyuna yansımış olup, çocukların tamamen çürümüş bir sistemin çarklarının arasına bırakıldığını görüyoruz. Üstelik cezasızlık politikası burada da işliyor. İsmail Çelik'in tutuklanmadığı, hatta onun işyerine hala çocukların stajyer olarak gönderildiği biliniyor. Konu gayet net, bu konuda yorum dahi yapılmasına gerek yok sistemin çocukları nereye koyduğunu izah için. Evet, sistem ya da daha doğru bir ifade ile kapitalizm, çocukları yok saymaya devam etmekte, sermayeye peşkeş çekmekte beis görmemektedir.

Nisan 2023 tarihi itibarıyla mesleki teknik eğitim çerçevesinde döner sermaye kapsamındaki üretim gelirlerinin 2 milyar lira olduğu, ancak bu gelirden öğrenci ve öğretmenlere düşen payın yalnızca 300 milyon lira olduğu ifade edilmektedir. Üretim gelirinin 2023 yılı sonunda yaklaşık 3,5 milyar liraya yükseldiği tahmin edilirken, sonraki yıllarda bu artış eğiliminin devam ettiği görülmekte, buna karşın, öğrencilerin aldığı ücretler yasal olarak asgari ücrete endeksli kalmaya devam etmektedir.

2026 yılı itibariyle net asgari ücret 28.075 TL olarak belirlenmiş ve bu doğrultuda staj ve çıraklık ücretleri de güncellenmiştir. Buna göre MESEM kapsamında 9, 10 ve 11. sınıf öğrencileri asgari ücretin en az %30'u oranında, yani yaklaşık 8.422 TL, 12. sınıf öğrencileri ise en az %50'si oranında, yani yaklaşık 14.037 TL ücret almaktadır. Dolayısıyla ücretlerde nominal bir artış görülse de bu artış, sistemde yapısal bir değişimden değil, doğrudan asgari ücrete yapılan zamdan kaynaklanmaktadır. Öğrencilere ödenen ücretlerin hâlâ asgari ücretin belirli bir yüzdesine sabitlenmiş olması, üretim gelirlerindeki artışa rağmen öğrenci payının görece sınırlı kalmaya devam ettiğini göstermektedir.

Çocuk yoksulluğuna ilişkin güncel veriler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) kaynaklı olup, son açıklanan verilere göre çocukların yaklaşık %31,3'ü yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Bununla birlikte daha geniş ölçütler esas alındığında, çocukların %36,8'inin yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altında bulunduğu, bazı çalışmalarda ise bu oranın %40'a yaklaştığı görülmektedir. Bu veriler birlikte değerlendirildiğinde, her 10 çocuktan en az 3'ünün, geniş tanımla ise yaklaşık 4'ünün yoksulluk koşullarında yaşadığı anlaşılmaktadır.

Nüfusa oranlandığında bu durum, çocukların önemli bir bölümünün eğitim hayatından kopma riskiyle karşı karşıya kaldığını ortaya koymaktadır. Nitekim artan yoksulluk, çocukların erken yaşta işgücüne katılımını teşvik etmekte ve bu durumun iş dünyası tarafından ucuz işgücüne dönüştürüldüğü görülmektedir. Güncel veriler, çocuk yoksulluğunun yalnızca devam etmediğini, aynı zamanda derinleşme eğilimi gösterdiğini ortaya koymakta olup, önümüzdeki dönemde tablonun daha da ağırlaşabileceğine işaret etmektedir ki yaşanan son gelişmeler dikkate alınırsa tablo zaten vahim!

Önce Suriye, sonra Ukrayna, Filistin, Gazze, Lübnan şimdi ise İran savaşı son derece katmanlı ve acımasız bir şekilde seyrediyor ve halihazırda MESEM'lerle ilişkide olan yaş grubu çocuklar bu savaşın içine doğmuş ve savaşın içinde büyümeye çalışan bireyler. Yani şiddetin içine doğan ve şiddet sarmalının içinde büyüyen bir nesilden söz ediyoruz. Sosyal politikaların yapısal sorunlara eğilmediği, eğitim sisteminin çocukları yok saydığı, derin bir ekonomik kriz ve bunun getirdiği geleceksizlik kaygısı ile boğuşmak zorunda bırakılan yeni nesil, çaresiz. İşte bu büyük çaresizliğin neticelerine, önce Siverek'te ardından Maraş'ta tanıklık ettik. Yüreğimiz parçalanırcasına yaşadığımız bu gerçeklik, içinde bulunduğumuz ve kapitalizmin yarattığı çoklu krizlerdir. İlgili kurumlar ve sorumlular bu krizi görmek ve çözmek yerine çocukların hayatlarından çalan sistemler icat ettiler ve etmeye devam ediyorlar. Yaşamları, belki de çağın en acımasız dönemine

tesadüf eden çocuklar için gerçek ve yapısal bir çözüm üretilmediği müddetçe, bunu üzümlere ifade etmek isterim ki, yaşanan tüm sorunlar katlanacaktır.

Bu nedenle bir kez daha ve bir kez daha ifade etmek isterim ki, çocukları kapitalist sistemin acımasız döngüsü içerisinde hapsetmek yerine, onlara çocukluklarını yaşayabilecekleri, eğitim hakkına tam ve eşit biçimde erişebilecekleri, yoksulluğun ve sömürünün gölgesinden uzak, güvenli ve onurlu bir yaşam sunulması gerekmektedir. Çocuklara çocukluklarının geri verildiği, emeklerinin ucuz işgücü olarak görülmediği, hayallerinin ekonomik zorunluluklara kurban edilmediği yeni bir yaşamın örülmesi, yalnızca sosyal bir sorumluluk değil, aynı zamanda adil ve insan onuruna yakışır bir toplum düzeninin kurulabilmesi için tek kurtarıcı yoldur. Çünkü çocukların korunmadığı, eğitimden uzaklaştırıldığı ve yoksulluğa mahkûm edildiği bir düzende ne toplumsal adaletten ne de gerçek bir gelecekte söz etmek mümkündür; gerçek gelecek ancak çocukların özgür, güvende ve umut içinde büyüyebildiği bir toplumla inşa edilebilir.

Çocukların sömürülmeyecekleri toplumsal üretim süreçlerine özgür bir şekilde katılmaları için onlarla dayanışma içerisinde olmak etik ve politik bir sorumluluk olarak görülmelidir. Ancak bu bakış açısı ile özgür, güven içinde ve umudun her daim yeşertildiği bir toplum tahayyülümüze ulaşabiliriz.

Çocuk İşçiliği ve MESEM: Kapitalizmin Karanlık Yüzü

Nimet Acar-19 Nisan 2026

MESEM, 2016'da zorunlu eğitim kapsamına alınmış gibi görünse de, gerçekte eğitimden çok ucuz iş gücü üretme amacıyla uygulanmıştır. Tehlikeli iş ortamlarında, denetimsiz koşullarda çalıştırılan bu çocuklar, özellikle metal, inşaat ve tekstil gibi tehlikeli sektörlerde iş kazalarına maruz kalmakta ve yaşamlarını yitirmektedir

19. yüzyıl boyunca süren işçi sınıfı mücadeleleri sayesinde çocuk çalışmasının sınırlandırılması konusunda yasal düzenlemeler yapılmış; ancak çocuk işçiliği tamamen ortadan kaldırılamamıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) başta olmak üzere uluslararası kurumların oluşturduğu normlar sayesinde çocuk işçiliği önemli ölçüde sınırlandırılmıştır. Fakat son on yıllarda kapitalizme hakim olan neoliberal politikalar yayıldıkça çocuk işçiliğine yönelik sınırlamalar da ortadan kalkmıştır.

Türkiye'de çocuk işçiliği, neoliberal politikalarla yeniden canlandırılan sömürü sisteminin parçası haline gelmiştir. Mesleki Eğitim Merkezleri (MESEM), çocukların eğitim haklarını gasp eden ve onları ucuz iş gücü olarak sömüren bir mekanizma işlevi görmektedir. Eğitim hakkı, işverenin insafına bırakılan bir çalışma düzenine sıkışırken, çocuklar düşük ücretlerle ağır koşullarda çalıştırılmaktadır.

Hukuken MESEM öğrencileri “öğrenci” olarak tanımlansa da, pratikte işçi olarak çalıştırılmaktadır. Bu durum, işverenlerin çocuk işçileri sömürmek için kullandığı Milli Eğitim Bakanlığı eliyle hazırlanmış bir kılıftır. MESEM, işverenlerin çocukları sigorta ve diğer yasal haklardan mahrum bıraktığı bir düzenek olarak işlemektedir. Çocukların

eğitim hakkı, bir avuç sermayedarın insafına terk edilmiş; MESEM’ler ile çocuk işçiliği yasal bir çerçeve içinde meşrulaştırılmak istenmiştir.

Aday çırak ve çıraklara, ücret olarak net asgari ücretin en az %30’unun; kalfalara ise net asgari ücretin en az %50’sinin ödenmesi yasal mevzuata bağlanmışsa da MESEM kapsamında çalışan çocuklar belirlenenin altında ücret almaktadır. Bu ücretlerin büyük bir kısmı, devlet tarafından işverenlere teşvik olarak ödenmektedir. Her ne kadar haftanın dört günü çalışma öngörülmüş olsa da, çocuklar fiilen haftada beş gün çalışmakta ve okula gidememektedir. Çocuk işçiler, hafta içi ve hafta sonu fazla mesaiye zorlanmakta; okul tatillerinde dahi dinlenme ve gelişim haklarından mahrum bırakılarak kesintisiz bir iş gücü olarak kullanılmaktadır. Çalıştıkları dört yıl boyunca fiilen tam zamanlı bir işçi gibi üretime katıldıkları halde emeklilik primleri ödenmediği gibi, bu çalışma yılları ne emeklilik gün sayısına ne de sigortalılık başlangıcına dahil edilmektedir.

MESEM, 2016’da zorunlu eğitim kapsamına alınmış gibi görünse de, gerçekte eğitimden çok ucuz iş gücü üretme amacıyla uygulanmıştır. Tehlikeli iş ortamlarında, denetimsiz koşullarda çalıştırılan bu çocuklar, özellikle metal, inşaat ve tekstil gibi tehlikeli sektörlerde iş kazalarına maruz kalmakta ve yaşamlarını yitirmektedir.

İşçi Sağlığı ve Güvenliği Meclisi verilerine göre son 2013-2025 yılları arasında en az 860 çocuk iş cinayetlerinde yaşamını yitirmiştir. Staj yaptığı işyerinde 14 yaşındaki Arda Tonbul’un başı sac büküm makinesine 16 dakika boyunca sıkışmış ve yaşamını yitirmiştir. 15 yaşındaki Erol Can Yavuz, üzerine devrilen sunta bloklar nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Isparta Mesleki Eğitim Merkezi öğrencisi 15 yaşındaki Umut Eren Gökçen, hafta sonu çalışmaya gönderildiği bir inşaatta asansör boşluğuna düşerek ağır yaralanmıştır. Rüştü Kazım Yücelen Mesleki Eğitim Merkezi 11’inci sınıf öğrencisi 16 yaşındaki Alperen Uygun, Mersin Anamur’da çalıştığı asansör firmasıyla gittiği inşaatta üçüncü kattan asansör boşluğuna düşerek yaşamını yitirmiştir. Hepsi MESEM kapsamında kontrolsüz, riskli, çocuklar için yasak olan işlerde çalıştırılmaktayken yaşamlarını yitirmişlerdir.

Birleşmiş Milletler’in Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Anayasa’nın 41. maddesi, devletin çocukları koruma yükümlülüğünü vurgulasa da, bu yasalar pratikte uygulanmadığında çocuklar, kapitalizmin acımasız sömürü düzeninde kaybolup gitmektedir. Çocukların eğitim hakkı bir yana yaşam hakkı ekonomik çıkarlar uğruna feda edilmektedir.

Netice olarak Devlet, çocuk işçiliği ile mücadele etmek yerine, bu durumu teşvik eden yasal alt yapısını oluşturan bir yapı görevindedir. MESEM'lere mecbur bırakılan yoksul ailelerin çocuklarının güvenli bir ortamda eğitim alabilmesi ve gelecekte sağlıklı bireyler olarak topluma kazandırılması şarttır. Bu nedenle, MESEM gibi uygulamaların ortadan kaldırılması, çocuk haklarının etkin bir şekilde korunması için elzemdir.

Kapitalizmin bu karanlık yüzü, çocukları sadece istismar etmekle kalmıyor, aynı zamanda onların geleceğini de alıyor. Çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması, sadece bir hukuksal gereklilik değil, aynı zamanda toplumsal bir zorunluluktur. Çocukların yeri, çalışma alanları değil, eğitim kurumlarıdır. Bir çocuğun geleceği toplumun tüm birimlerinin yani hepimizin sorumluluğundadır.

Zarok Ma: Çocuklar İçin Dil, Kültür ve Dayanışma Alanı

Jin Dergi Ekibi (Röportaj)-19 Nisan 2026

Zarok Ma, çocukların kimlik, dil ve duygusal bağ kurma süreçlerini de destekleyen ve müziği bir eğitim aracı olmanın ötesinde bir yaşam pratiği olarak ele alan özgün bir yöntem sunuyor. Ebeveyn katılımını da merkeze alan bu yaklaşım, çocukların hem bireysel hem de toplumsal gelişimine katkı sağlamayı hedefliyor. Bu röportajda da Zarok Ma'nın eğitim anlayışını, çocuklar üzerindeki etkilerini ve mevcut eğitim sisteminden nasıl ayrıştığını Keder Hazar ile konuştuk.

1. Zarok Ma'yı diğer çocuk müzik eğitimlerinden ayıran temel özellik nedir ve onu bir "mekân"dan ziyade bir "yöntem" olarak nasıl tanımlarsınız?

Evet Zarok Ma, ilk başta Kürtçe anadilinde müziğini, kültürel Kürt kimliğinin devam etmesini ve bunu kuşaktan kuşağa aktarmayı sağlar. Bir mekân değil; bir müzik öğretim metodu felsefesi. Orff, Kodály, Dalcroze gibi bir eğitim-öğretim modeli. Çocuğun anne karnında 4 aylıkken sesleri duymaya başlaması, o andan itibaren müzik eğitimi alabileceğini gösterir. 5/6 yaşına kadar kendi kültürünün müziğiyle devam etmesi, çocuğun kişiliğinde, karakterinde ciddi olumlu gelişim sağlar. Ebeveyn katılımlı bir müzik eğitim metodu Zarok Ma. Ailelerin Zarok Ma'yı tercih etmesi de bir okul değil de bir ev gibi olması, kendini rahat ve güvende hissetmesidir. Hatta Zarok Ma'nın sloganı da "Burası sizin 2. evinizdir." Özellikle 0-5 yaş çocukların en hızlı büyüdüğü dönem olduğu için en önemli dönem de bu yaş aralığıdır. İyi, bilinçli bir birey olabilmesi için anadilinde müzik eğitimi çok önemlidir. Türkiye'nin eğitim sistemleri, gördüğümüz gibi dar kurallar koyarak çocukları bir rekabete götürüyor ve bu da çocuklar üzerinde zihinsel, duygusal bir çöküşe

neden oluyor. Zarok Ma tam tersine, çocuklara hitap eden; oyun, hareket, hikâye, dansla yaşayarak öğrenmesini sağlıyor ve sadece öğrenen değil, yaratmaya, üretmeye de teşvik ederek yapıyor. Dersler grup şeklinde veriliyor. Grup şeklinde yapılmasının amacı, çocukların duygusal, sosyal, zihinsel gelişimini ön plana çıkarmaktır. Sabit bir müfredat dayatmaz. Çocukların o anki ruh hâline göre şekil alır. Derste bazen dinlenen şarkı eşliğinde sadece ritim çalınır ya da sadece oyun oynanır. Bazen de çocuk sadece müziği dinlemek ister. Çocukların kendini bir baskı altında hissetmeyecek bir eğitim metoduyla müzik eğitimi verir Zarok Ma.

2. Zarok Ma'nın çocukların gelişimi üzerindeki etkileri nelerdir ve özellikle 0-5 yaş aralığında müzik eğitimi çocukları nasıl etkiler?

Davranış, dikkat, ifade, ilişki kurma gibi biçimlerde kendini gösterir. Dil gelişiminde önemli rol oynar. İlk başlarda duygularını sesle veya hareketle ifade ederken, müziğin etkisiyle zamanla kelime dağarcığının daha hızlı geliştiğini görebilmekteyiz. 0-5 yaş aralığında müzik eğitiminin etkisi; hiperaktif bir çocuğun zamanla kendini kontrol edebilmesine, çekingen, içine kapanık bir çocuğun aktifleşmesine, odak sorunu yaşayan bir çocuğun da zamanla odak süresinin uzamasında büyük etki taşır. Örnek: Derste kullanılan pembe ve mavi renkten 1 sandalyenin olması, her hafta farklı bir kişinin kullanması ve o rengin 1 kişiye ait olmadığını anlama, paylaşım ruhunun gelişmesini sağlar. Zarok Ma'da bu bilinçli yapılan bir şeydir. Amaç, çocukların birbiriyle ilişki, paylaşım, sıra bekleme gibi biçimlerinin gelişmesini sağlamaktır. “Ben” olma hâli yerine “biz” olma hâli gelişir.

3. Kürtçenin eğitimdeki yeri nedir ve anadilinde müzik eğitimi çocukların kimlik, özgüven ve öğrenme süreçlerini nasıl etkiler?

Bilindiği gibi Kürtçe dili eğitim alanlarında yasak. Genel olarak Türkçe veriliyor ve çocuklar kendi anadilini konuşamadığı bir yerde duygularını ifade edemiyor, bağ kuramıyor ve zamanla kültürüne yabancılaşıyor. Bunun önüne geçmek için de Zarok Ma, Kürtçeyi sadece bir iletişim aracı olarak değil, eğitimin merkezinde yer alan temel bir unsur, kültürel kodların nesilden nesile devam etmesini sağlayan bir köprü gibi görür. Ayrıca Kürtçe anadili, eğitimdeki etkisiyle çocukların özgüven ve kimlik duygusunu güçlendirir. Öğrenme sürecini doğal ve akıcı hâle getirir. İfade özgürlüğünün artması, duygusal yakınlık ve aidiyet hissinin güçlenmesini görmek mümkün. Çocuk ilk başlarda konuşmaktan çekinirken, kendi dilinde şarkı ya da hikâye dinlediğinde kendini ait hissederek ve katılmaya başlar. Süreç ilerledikçe daha fazla iletişim kurmaya başlar. Şarkı

söylemelerine katılır, çalınan ritmi tekrar eder ve herhangi bir nesneyle bağ kurmayı öğrenir. Öte yandan hiç Kürtçe bilmeyen bir çocuk, Kürtçe dilinin sadece dede, nine gibi faktörlerin dili olduğunu sanır. Zarok Ma’ya geldikten sonra normalde reddettiği dili artık öğrenmeye, konuşmaya başlar. Ve çoğu ebeveyn de zamanla çocuğun evde onları da Kürtçe konuşturmaya teşvik ettiğini söyler. Yani dil sadece eğitim ortamında kalmaz, yaşamın doğal bir parçası hâline gelir.

4. Zarok Ma’da ebeveyn katılımının rolü nedir ve bu katılım çocukların gelişimine nasıl katkı sağlar?

Zaten Zarok Ma’nın temel amaçlarından biri de ebeveyn katılımlı olmasıdır. Birlikte şarkı söyleme, dans etme, oyun oynama çocukların beyin gelişimini hızlandırır. Bireysel eğitimden çıkıp toplumsal eğitime katkı sağlar. Dar bir kalıpta olan ebeveynler de vardır mesela ve zamanla müziğin etkisiyle ruhuyla o kalıplardan nasıl çıktığını görüyoruz. Dinlenen şarkıda el çırpma, iki çubuğun birbirine vurmasıyla ya da bir topun yere sekmesiyle ritim tutma, zıplama, çocuğu teşvik etmek çocuğun birkaç hafta sonrasında tek başına katılmasını sağlıyor. Çalışmayı evde de tekrar ettiğinde çocuğun ruhuna işleniyor kültürel kodları. Ebeveynlerin katılımı çocukların kendini değerli ve görülmüş hissetmesini sağlar, özgüven duygusu geliştirir ve yeni şeyleri denemeye cesaret etmesini kolaylaştırır. Öğrendiğini kalıcı hâle getirir.

Her çocuğun bulunduğu yerde sanata, oyuna ve kendi anadilinde eğitime ulaşabilmesi anlamına gelir. Önemli olan mekân değil, kendini güvende hissettiği bir alan olmasıdır. Gerokma projemizde bunu anlatmaktadır. Bir şehir ve bir mekânla sınırlı kalmayıp her yerde müzik, herkes için müzik şıarısıyla, yaş farkı olmaksızın bir enstrüman olmadan da doğanın atık malzemeleriyle “çubuk, pet şişe, karton” gibi malzemelerle ya da o da yoksa vücut üzerinde body perküsyon yaparak bile onları hem fiziksel hem de duygusal olarak geliştirir.

Bana göre en büyük fırsat şu an 350 ailenin Zarok Ma’yı tercih etmesi, farklı ülkelerden ve şehirlerden bizi talep etmeleridir. Anne karnında kültürel kimliğinin kazanmaya başlamasıdır. Bu da bir çocuğun kültür kodlarıyla nasıl değişip dönüştüğünü, şekillenip geliştiğini gösterir ve bu çocukların kültürlerini geleceğe taşımasına zemin hazırlar. Zorlukları ise ulaşmak isteyip de ulaşamadığımız çocuklardır. Hem eğitimci sayımızın az olması hem de sürecin getirdiği koşulların yetersiz olmasından kaynaklıdır.

5. Zarok Ma'nın mevcut eğitim sisteminden farkı nedir, karşılaşılan zorluklar ve geleceğe dair hedefleri nelerdir?

Türkiye'nin mevcut sisteminde, bildiğiniz gibi, katı kurallar vardır. Sabit bir fikir dayatma, eğitimi bir yarışma mekanizmasına çevirme ben-merkezciliğin ortaya çıkmasına sebep oluyor. Bu da günümüzdeki gençlere baktığımızda çocukluktan gelen psikolojik tahribatların davranışlarla ortaya çıktığını gösteriyor. Zarok Ma'nın ezberci, sınav odaklı, tek tip anlayışın dışında durması; öğretmenin konuştuğu, çocuğun sadece dinlediği model yerine çocukların aktif soru sorduğu ve anadilinde kendini özgürce ifade ettiği bir ortam kurar. Ayrıca rekabet yerine dayanışmayı esas alan çocuk merkezli bir eğitim yaklaşımı sunar. Çocukların sadece ders başarısıyla değil, sosyal, duygusal ve yaratıcı yönleriyle gelişmesini önemseyen kolektif bir öğrenme modelini esas alır. Bu ayrışma Zarok Ma'nın en güçlü yönünü oluşturuyor. Çünkü mevcut sistemin kalıplarına göre şekillenmek yerine doğal gelişimini ve bireysel potansiyelini merkeze alıyor. Her çocuğun farklı öğrenme biçimine saygı duyan bir yaklaşımla özgüven duygusunun kazanılmasını, öğrenmeye istekli katılmasını sağlıyor. Son olarak şunu belirtmek isterim: Zarok Ma "Ma" adını, yani kalan, kültüründen beslenen, tüm sancılı ve zorlu süreçlerden geçen ama yine de kalan müzikten alır. Yok olmaya yüz tutmuş dengbêjlerimiz, stranlarımız nasıl ki yüz yıllardır yaşatılmışsa ve bize aktarılmışsa, Zarok Ma'nın da en büyük hedefi bu kodların nesilden nesile devam etmesini; çocukların kendi anadilinde eğitimini, kültürünü, müziğini, halayını öğrenmesini ve ölümsüzleşmesini sağlamaktır.

Jin Jiyan Azadî'den Savaşa: İran'da Kadınların Bitmeyen Mücadelesi

Berivan Kutlu (Röportaj)-19 Nisan 2026

İran'da protestolar, savaş ve devlet baskısı arasında yaşam mücadelesi veren kadınlar, sadece sokakta değil, gündelik hayatın her anında direnişin parçası. İranlı gazeteci Nadia ile yapılan bu röportaj, "Jin Jiyan Azadî" sloganının gölgesinde şekillenen bir hayatı; korku, umut ve hayatta kalma arasında sıkışmış bir gerçekliği gözler önüne seriyor.

1- Bir kadın olarak, son protestoları günlük hayatınızda nasıl deneyimlediniz? Sokakta, işte ve ailenizde hayatınızda ne gibi değişiklikler oldu?

Takviminize göre 28 Aralık'ta başlayan protestolar, hepimizin hayatını geri dönülmez bir şekilde değiştirdi. Resmi olarak açıklanmamış olsa da on binlerce insan öldürüldü ve 200.000'den fazla tutukludan bahsediyoruz. Kaç kişinin idam edildiğini bile bilmiyoruz. Rejim sadece birkaçının adını yayınladı. Geri kalan tutuklulara ne olduğunu bilmiyoruz. Hapishaneler her gün bombalanıyor ve oradaki sevdiklerimizden haber alamıyoruz. Tanıdığım her evde ya ölen biri ya da protestolar nedeniyle gözaltına alınan biri var. Yani hepimizin hayatı temelden değişti. Protestolar toplumu dönüştürmedi; Jina'nın ölümü toplumu değiştirdi, ancak bu protestolar bunu yapmadı çünkü hemen ardından daha büyük bir savaş çıktı. Protestolar olması gerektiği gibi sona ermedi; sadece savaş nedeniyle sokaklardan çekilmek zorunda kaldık.

Aile hayatımı değiştirmede; mollaların ilkelerine bağlı bir ailede yaşamıyorum. Ailem her zaman beni destekledi. Tahran'da yalnız yaşıyor ve çalışıyorum; babam yıllar önce bana resmi izin verdi. Protestolar iş hayatımı değiştirmede, ancak meslektaşlarımı daha iyi

tanıdım. Protestolara katıldığımda, iş yerimde rejim yanlısı protestoculara karşı yürüyen bazı meslektaşlarımı gördüm. Bu benim için bir şoktu. Müdürümü Besic cephesinde görmek çok endişe vericiydi. Akşamları protestolarda birbirimizle yüzleşmek ve sonra sabahları aynı yerde çalışmak çok zordu.

Aile ilişkilerimi değiştirmede, ancak ailem hâlâ benim için çok endişeli. Her gün bombaların düştüğü bir yerde günlük hayatımı yaşıyorum.

2- “Jin Jiyan Azadi” (Kadın, Yaşam, Özgürlük) sloganı sizin için kişisel olarak ne ifade ediyor ve Rojhilat ve İran’daki kadınların mücadelesini nasıl tanımlıyor?

Kadın, yaşam, özgürlük eylemlerinin hayatım üzerinde büyük bir etkisi olduğunu söyleyebilirim. Yıllar önce, başörtüm yüzünden Evin’de tutuldum. Ailem öleceğimi sandı. Yıllar sonra, başörtüsü yüzünden başka bir kadının ölümü beni o eski günlere geri götürdü. Kadınlar, yaşam ve özgürlük felsefesini çok iyi bildiğimi söyleyemem ama hayatlarımız böyleydi. İran’da yüz binlerce kadın doğdukları andan itibaren bu felsefeyle büyüyor ve bu felsefeyle mücadele ediyor; bu felsefenin nereden geldiğini bilmeden. Aileler kızlarının kendileri gibi yaşamalarını, kocalarının kaprislerine göre değil, bunu kızlarına öğretiyorlar. Farkında olmadan bu felsefe her zaman hayatımızda oldu. Kadınlar her zaman hayatları için mücadele ettiler. Rejimden önce de mücadele ettiler, şimdi de ediyorlar.

Kadınlar hayatlarında söz sahibi olmak, yaşamak, çalışmak, evlenmek veya boşanmak istiyorlar; kısacası kadınlar yaşamak, özgürlük istiyorlar. Kadınlar bunun için mücadele ediyor. Bu felsefe için bilmeden mücadele ettik. Jina’nın ölümüyle bu felsefe Kürtlerden tüm İran’a yayıldı. Böylece öğrendik. Kürtler, Bahailer, Farslar, Araplar ve Beluciler bu felsefeyi kabul ettiler. Ülkenin tamamı bu felsefeyi bilmiyor, ancak kabul edenler kabul etti, çünkü bir ülkenin yarısı özgür olmadıkça özgür olamaz. Belucilerin, Kürtlerin, Bahailerin ve Arapların özgür olmadığını ve birçok inancın özgür olmadığını biliyoruz; buna kadınları da eklediğinizde ülkenin %80’i özgür değil.

Yıllarca, rejimin Kürtler ve Kürt hareketleri hakkındaki yanıltıcı bilgileri nedeniyle birçok insan Kürtlere ve hareketlerine karşı önyargılıydı. Bu hareket bu önyargıyı kırdı. Kürtlerin sadece kendileri için değil, tüm İran halkı için özgürlük istediğini açıkça gördük. Bu, daha geniş bir direniş cephesi yarattı. Kürt kadınlarının diğer birçok kadından daha özgür olduğunu söyleyebiliriz çünkü Kürtler kendi kültürlerine göre yaşıyorlar. Geleneksel kıyafetlerini ve yaşam tarzlarını koruyorlar ve kültürleri kadınlara daha fazla alan tanıyor.

Birçok Kürt, İran'ın diğer bölgelerine göre daha seküler. Kürt kadınları, kültürleri nedeniyle toplumda daha büyük bir role sahip.

3- Protestolardan sonra kadınların toplumdaki varlığı, cesareti ve dayanışması nasıl değişti sizce? Genç nesil ile diğer nesiller arasında özgürlük algısında herhangi bir fark var mı? (Kadınların bakış açısından)

Kadınlar her zaman cesaretleriyle ön saflarda yer almışlardır. Kadınlar tarih boyunca direniş örgütlemişlerdir. Son iki eylem bize erkeklerin, başörtüsünü veya kadınların karşılaştığı sorunları görmeye başladığını gösterdi.

Bunu kendi sorunları olarak ele aldılar. Kadınlar özgür olmadıkça kendilerinin de özgür olamayacaklarını anladılar. Kadınların saçları ve başörtüleri sorunsu, erkeklerin belirli kıyafetler giymesi de sorundu. İranlı erkekler bunu sorun olarak görmediler çünkü bunu kültürlerinin bir parçası olarak giymiyorlardı, ancak seslerini çıkarmadıkları sürece baskının artacağını gördüler. Ekonomik zorluklar, rejimin baskısı ve kadınların toplumdan giderek kaybolması erkekleri de etkiledi ve erkekler kadınların yanında yer almaya başladılar.

Kadınlar arasında her zaman bir dayanışma vardı, ancak Jina'nın ölümüyle Fars kadınları Kürt kadınları özgür olana kadar özgür olamayacaklarını, Kürtler de Beluç kadınları özgür olana kadar özgür olamayacaklarını anladılar. Başka bir deyişle, dayanışmadan daha fazlasını anladık ve bu da hayatlarımızın birbirine bağlı olduğuydu. Dayanışmanın ötesinde bir sürecin geliştirilmesi gerektiğini fark ettik. Ortak bir mücadele çizgisi oluşturulmalıydı.

Şu anda isyan eden ve ön saflarda yer alan genç nesiller, önceki neslin direnişi ve özgürlük anlayışıyla büyüdüler. Her nesil, önceki neslin gücünü, bilgisini ve özgürlüğünü güçlendirdi ve bir adım daha ileriye taşıdı. Büyükbabam Şah'a karşı, annem ve ben de mollalara karşı isyan ettik. Direnişin bize bir miras olarak aktarıldığını söyleyebilirim. Mücadele, nesilden nesile aktarılan değerli bir hediyedir. Mücadelenin nedenleri değişir, ancak mücadele devam eder. Büyükbabam başörtüsü takmak istediği için isyan etti. Annem çalışmak istediği ve başörtüsü takmak istemediği için isyan etti. Öte yandan, ben eşitlik için savaşıyorum. Her neslin amacı ve direnişi değişir, ancak mücadele devam eder.

4- ABD ve İsrail'in bölgedeki saldırıları ve siyasi gerilimin artması, İran'daki güvenlik duygusunu, günlük yaşamı veya kadın protestolarına bakış açısını nasıl etkiledi? Bu durum kadınların önceliklerini değiştirdi mi?

Hiçbir şeyin normal olmadığı günler yaşıyoruz. Topraklarımızda üç ülke birbirleriyle savaşıyor ve bundan etkilenen ve ölenler bizim insanlarımız. Her an ölebileceğimiz günlerde yaşıyoruz, ama yine de bir umut ışığı var. Ağaçlar çiçek açmaya başlıyor, savaş uçaklarının ölümcül sesi havada yankılanıyor; ikisinin ortasında hayatta kalmaya çalışıyoruz. Kendimizi güvende hissetmiyoruz. Amerika ve İsrail sivilleri hedef almadıklarını iddia etseler de, gerçek bambaşka; binlerce sivil öldürüldü, insanların evleri hedef alındı. İnsanların hayatta kalması için hayati önem taşıyan yerler bombalandı. İlaç üretim tesisleri bombalanıyor, ulaşım sağlayan petrol şirketleri bombalanıyor, iletişim sağlayan enerji santralleri bombalanıyor. Birçok yerde elektrik veya telefon yok; sevdiklerinin hayatta olup olmadığını bile bilmeyen insanlar var. Korku içinde yaşıyoruz. Herkes için öncelik hayatta kalmak ve bu kadınlar için de öncelik. Çocuklu kadınlar çocuklarını ve ailelerini beslemek ve güvende tutmak istiyorlar. Zaten kötü olan ekonomi savaş nedeniyle daha da kötüleşti; birçok şeyin fiyatı 10-20 kat arttı ve insanlar kendilerini doyurmakta bile zorlanıyor. Evleri yıkılanların nasıl yaşadığını bile bilmiyoruz.

Bazen sokaklarda yürüyorum, insanlara bakıyorum, savaşı umursamayan insanlara. Herkesin unuttuğu biz sıradan insanlara bakıyorum, aynaya bakıyorum. Hayat hâlâ fısıldıyor, hâlâ insanlara umut aşıyorum. Ülkemiz yıkılmış, yaralı ama ayakta duruyor. İran'da hiçbir şey normal değil. Hayat normal değil. Hayatın devam ettiğini söylüyorlar. Ama hangi hayat? Bir zamanlar gençlerin kahkahalarıyla dolu olan şehirler şimdi ölü.

Ve bugün, hayatta olduğunuz için kalbinizde derin bir sevinç hissediyorsunuz. Gündüzleri umut ederken, geceleri işler değişiyor. Gerçek şu ki geceleri korku var. Belirsiz, yüzüstü, zamansız bir korku. Nerede hedef olacağınızı bilmemek, duyacağınız son sesin ne olacağını bilmemek.

Savaş hakkında konuşmak bile artık korkutucu. İslam Cumhuriyeti cezalandırıyor, Amerika ve İsrail bombalıyor.

Herkes son anının ne zaman olacağını bilmeden yaşıyor. Birkaç gün önce markete gittim, biraz alışveriş yaptım ve çıktım. Sokağın sonuna vardığımda market bombalanmıştı. İçeride onlarca insan öldü ve çok daha fazlası yaralandı. Ölümünden kıl payı kurtulduğumu sandım. İnsanları dışarı çıkarmaya çalışırken yakınımıza başka bir bomba düştü. Yabancı

basın altında tüneller olduğunu söyledi, rejim bunu reddetti. Hangisinin doğru olduğunu bilmiyorum, ama bildiğim şey insanların öldüğü ve benim hayatta kaldığım. Her gün bir bombayla uyanıp yatmak tarif edemeyeceğim bir şey. Başka bir ülkedeki insanların yeni bir hayat kurmak için kullanabileceği parayı, sadece birkaç saatliğine internete bağlanabilmek için ödüyorum. En temel hak olan iletişim bile bir ayrıcalık hâline geldi.

5- Sosyal medya protestolar ve kadınların sesini duyurması açısından ne kadar etkili oldu? Aynı zamanda riskleri var mı? Ya da buna yönelik engeller var mı?

Sosyal medya, kadınların daha rahat örgütlendiği bir alan. Kadınlar bir mesajla binlerce kadına ulaşıyor ama aynı zamanda yüzlerce ajana da ulaşıyor. Yabancı gazeteciymiş gibi kadınlara yazan ve onların tutuklanmasına neden olan ajanlar var. Rejim, sosyal medya hesaplarından insanların gerçek kimliğine ve adreslerine ulaşıyor; birçok kişi sosyal medya paylaşımları gerekçesiyle rejim karşıtı olmakla suçlanıp tutuklanıyor. İnternetin olmaması ve birçok sosyal medyanın engelli olması başlıca sorunlardan.

6- Zorunlu kıyafet kuralları ve devlet baskısı kadınların eğitim, iş veya sosyal hayatını bugün nasıl etkiliyor? Değişen durumlar var mı?

Savaş hâli nedeniyle eskisi kadar bir baskı olduğunu söyleyemem. Rejimin resmi kanalları bile bazen propaganda amacıyla başörtüsü olmayan kadınların görüntülerini paylaşıyor. Yıllardır öldürdükleri kesimleri sanki hiçbir şey olmamış gibi ekranlara çıkartıyorlar.

Sokaklarda eskisi gibi baskı olmasa da örtünme kanunu hâlâ işliyor. Resmi kurumlarda örtünün kanundaki gibi olması gerekiyor hâlâ.

7- Dış dünyadan (medya, diğer ülkeler, uluslararası toplum) İranlı-Rojhilatlı kadınların mücadelesi nasıl görünüyor sizce ve nasıl destekleniyor, sizce yeterli mi?

İran'da şu an neredeyse hiç yabancı televizyon kanalı yayın yapmıyor. Rejim yanlısı televizyon kanalı dışında televizyon kanalları yok. İnternete erişim ise çok pahalı ve sınırlı. Bu yüzden sadece kısıtlı olarak bilgimiz var. Gördüğümüz kadarıyla kimse halklardan ve onların isteklerinden bahsetmiyor, herkes üç suçlu arasındaki savaşı konuşuyor. ABD-İsrail'in rejimi devirip ülkeyi kontrol altında tutmak istediğinden konuşuyor. Rejimin ise buna karşı direndiğinden. Biz ne mollaları ne de işgalcileri istiyoruz. Halkların mücadelesinin bile görülmediği yerde kadınların da görünür olması mümkün değil.

Savaş olmadan önce bile kadınların mücadelesi ve istekleri görünmüyordu. Kadınların yıllardır yürüttüğü eylemler bir katliama dönüşmediği sürece yabancı ülkelerde görünmüyordu, hâlâ öyle. Savaş üzerinden yaşanan bir maç var. Rejim şu kadar füze

fırlattı, ABD-İsrail řu kadar yetkili öldürdü. Biz kadınlar, İranlılar yokuz bu maçta. Savaşın görünmeyenleriyiz.

8- Bugün İran’da bir kadın için “cesaret” ne anlama geliyor ve geleceğe baktığında kadınların yaşamında en çok hangi değişimin gerçekleşmesini umut ediyorsun?

Kadın için cesaret, kadın olmasıdır. Kendi özgürlüğü için mücadele etmesi; mücadele derken büyük eylemler, hareketler söylemiyorum. En basitinde “Bu örtüyü takmıyorum ve yanımda da taşıyorum.” demek cesarettir. Ailenin de rejimin de rolünü kabul etmiyorum demek cesarettir. Cesaret, kadın olmaktır.

İranlı kadınlar için istediğim en büyük değişim, hem mollalardan hem de işgalcilerden kurtulmaktır. Kadınların özgür olması, kendi haklarında kendilerinin karar vermesidir. Kadınların özgürlüğü ile geleceklerini kurmalarıdır. Kadın olduğumuz için öldürülmediğimiz bir İran umut ediyorum.